

PROCESPERIKELEN

Tango-dansen met een tbs-gestelde?*

Swanny Kremer, Frans Koenraadt & Jaap van Vliet**

1. Inleiding

Het thema afstand-nabijheid is in de reguliere psychiatrie een aandachtspunt, en in de forensische psychiatrie is dit zeker niet minder. Een forensische hulpverlener kan zich namelijk minder voegen naar de patiënt dan gangbaar is in de vrijwillige hulpverlening. Het delict dat de patiënt pleegde, staat centraal in de behandeling, en de medewerker is daarmee verantwoordelijk voor de samenleving en patiënten. Om binnen dit spanningsveld goede zorg te bieden is een uitdaging. De kunst is om dicht bij patiënten te staan en toch professionele afstand te bewaren.¹

Maar wat is dat, professionele afstand? Of liever gezegd, professionele nabijheid? En hoe hanteer je dit? Een te grote nabijheid is problematisch. Echter een te grote afstand ook; iemand moet echt bereikbaar zijn en gezien worden voor een kwalitatief goede behandeling.

In deze perikel bespreken we een waargebeurde casus waarin de afwegingen die een behandelaar in de forensische psychiatrie maakt kort besproken worden. De casus is extra complex doordat deze medewerker de patiënt, laten we hem X noemen, in haar vrije tijd tegenkomt en ad hoc moet beslissen wat zij doet.²

De medewerker, een GZ-psycholoog, is slechts ten dele op de hoogte van de achtergrond van de heer X als zij hem op haar vrije avond treft. Wat zij zo gauw weet, is dat X een adoptieachtergrond heeft en dat hij zich tijdens zijn opgroeien in een wit gezin altijd anders heeft gevoeld doordat hij een andere huidskleur heeft. Hij heeft het idee dat de biologische kinderen binnen het gezin zijn voorgetrokken. Zich achtergesteld voelen is een rode draad in zijn leven geworden. Ook in zijn delict heeft dit een rol gespeeld. Hij kreeg een liefdesrelatie met een man die hem uiteindelijk vrij bruut afwees voor een ander, terwijl X 'alles voor hem deed'. De heer X heeft zijn ex-vriend met meerdere messteken om het leven gebracht. Voor dit delict is aan X tbs opgelegd. Na een periode in detentie was de overgang naar tbs haast een opluchting voor X. Hij doet het goed in de behandeling en daarom is na een jaren-

* Namens de Commissie Ethiek in de Forensische Psychiatrie. <https://efp.nl/projecten/commissie-ethiek-in-de-forensische-psychiatrie>.

** Drs. S. Kremer is onderzoeker/filosof/ethicus bij het Forensisch Psychiatrisch Centrum Dr. S. van Mesdag, docent professionele ethiek aan de Rijksuniversiteit Groningen, en promovenda aan diezelfde universiteit en het Academisch Medisch Centrum. Prof. dr. F. Koenraadt is emeritus hoogleraar Forensische psychiatrie en psychologie aan de Universiteit Utrecht. Dr. J.A. van Vliet is adviseur forensische zorg en onderzoeker en lid van de redactie van PROCES.

1 Integriteitscode FPC Dr. S. van Mesdag.

2 Deze casus is gebaseerd op de realiteit, maar uiteraard geanonimiseerd en zodoende deels fictief.

Swanny Kremer, Frans Koenraadt & Jaap van Vliet

lang traject een stapsgewijs verlofplan³ opgesteld. X zit nu in de fase van onbegeleid verlof.

2. Tango-les

Het is vrijdagavond. Een jonge vrouw, de bewuste GZ-psycholoog, gaat tango-dansen bij de vereniging waar zij al een jaar lid is. Zij loopt naar binnen, groet links en rechts een bekende, en ziet ineens een nieuw lid. Ze herkent hem direct als een ter beschikking gestelde patiënt uit de kliniek waar zij werkt, het is de heer X. De heer X is daar op onbegeleid verlof. Hij herkent haar ook onmiddellijk als de psycholoog van een andere afdeling uit 'zijn kliniek'. In een split second moet zij beslissen wat ze doet. Gaat zij deze avond dansen, met het 'risico' dat ze gaan rouleren van danspartner en zij ook met hem moet dansen, of gaat zij naar huis?

We zullen een paar afwegingen beschrijven om te blijven bij de tango-les, maar ook om naar huis te gaan, vanuit zowel het perspectief van de GZ-psycholoog als de bewuste tbs-gestelde de heer X. De argumentatie zal niet uitputtend zijn, maar zijn bedoeld ter illustratie van deze situatie.

3. De GZ-psycholoog

Enkele argumenten om te blijven vanuit het perspectief van de GZ-psycholoog zijn dat resocialisatie van een patiënt erg belangrijk is. Ze komt wel vaker tbs-patiënten 'buiten' tegen, moet ze dan ook weggaan? Bovendien is ze in een goede, veilige omgeving, omringd door anderen. Ze is er die avond voor haar eigen plezier en ontspanning, waarom zou ze dat opgeven? Ook uit respect voor hem blijft ze. Ze mogen er beiden zijn. Verder wil ze ook geen rare situatie creëren of hem krenken door weg te gaan. En hij is 'immers' niet een patiënt van haar afdeling die onder haar verantwoordelijkheid valt. Als dat wel zo was, zou ze natuurlijk niet blijven.

Toch zijn er ook genoeg argumenten om wel weg te gaan die door haar hoofd flitsen. Ze wil geen patiënt in haar persoonlijke ruimte. Werk en privé gescheiden houden is belangrijk voor haar. En ook al verblijft X nu niet op haar afdeling, dat kan in de toekomst wel gebeuren. Zowel patiënten als medewerkers veranderen soms van unit. Ze zou zich er niet prettig bij voelen, niet vrij. Ze wil absoluut niet met hem dansen, 'dan ben je toch een jonge vrouw die in de armen van een jonge man ligt'.

4. De tbs-gestelde, de heer X

Als we ons proberen te verplaatsen in de heer X zijn er ook verschillende argumenten die een rol kunnen spelen. Hij vindt dat de GZ-psycholoog moet blijven omdat

3 Per tbs-gestelde wordt een individueel verlofplan opgesteld en ter goedkeuring voorgelegd aan een onafhankelijke commissie: Adviescollege Verloftoetsing (AVT). Deze commissie brengt advies uit aan de minister. De beoordeling van een aanvraag is primair gericht op de veiligheid voor de samenleving.

hij zich dan geaccepteerd voelt, hij heeft net zoveel recht om daar te zijn als zij. Hij heeft helemaal geen bedoelingen met haar, hij wil vrij van stigma zijn als hij 'buiten' is. Hij vindt het ook wel fijn om een bekende te zien. De rest van de mensen op tango-les weet niet waar ze elkaar van kennen, dus dat hoeft geen probleem te zijn. Aan de andere kant kan het zijn dat X zich helemaal niet prettig voelt bij het idee dat een personeelslid van het FPC⁴ dat hem 'vasthoudt' op zijn vrije avond aanwezig is. Hij kan het gevoel krijgen dat hij bekeken en beoordeeld wordt. Zijn gedrag op tango-les kan doorverteld worden aan zijn behandelaar. Hij heeft ook recht op privacy. Voor hem is deze nabijheid te intens.

5. Beschouwing

Als de GZ-psycholoog vooraf had geweten dat de heer X graag op tango-les wilde bij de vereniging waar zij al een jaar danst, had ze daarop kunnen anticiperen. Zou ze een andere vereniging kiezen? Zou ze erop aandringen dat X ergens anders ging resocialiseren: 'dan maar geen tango-les voor X'? Of zouden ze beiden lid van dezelfde vereniging kunnen zijn? Deze vragen, deze twijfel, zou ze bijvoorbeeld kunnen bespreken in een moreel beraad. Vooraf had ze dan een weloverwogen afweging kunnen maken door gezamenlijk met collega's het dilemma uit te pluizen. Maar nu stond ze daar alleen.

Haar keuze op dat moment was om X even recht in de ogen te kijken, een haast onzichtbaar knikje te geven, en met een smoesje voor de dansinstructeur te verdwijnen. Ze wilde X niet in haar privé hebben, maar andersom ook niet in het privéleven van X een rol spelen. Ze wilde hem echter niet krenken.

Achteraf heeft ze hierover met collega's gesproken en is ze in gesprek gegaan met X. Ze vertelde hem van haar verrassing om hem daar te zien. Vervolgens heeft ze hem uitgelegd wat haar beweegredenen waren om te vertrekken. X vertelde haar daarna dat hij ook verrast was om haar daar te zien en dat hij blij was met haar keuze. Hij zou zich een beetje bespioneerd hebben gevoeld als ze was gebleven. De GZ-psycholoog vertelt X dat ze ervoor heeft gekozen om elders op tango-les te gaan: 'Het is voor mij eenvoudiger om naar een andere dansschool te gaan dan voor jou.'

6. Tot slot

Voor de GZ-psycholoog is het belangrijk dat de relatie tussen patiënten en medewerkers een professionele relatie is. Een stelregel is dat een patiënt wel in je professionele, maar niet in je persoonlijke levenssfeer een rol kan spelen. Omdat dit voor haar hoort bij de basis van werken in het forensische veld, was het voor haar mogelijk om in een split second een afweging te maken waar ze ook achteraf nog achter staat.

4 Forensisch Psychiatrisch Centrum.